

Tri izdanja *Knjige o Božiću* Dunje Rihtman-Auguštin priređeno je u sklopu projekta "Hrvatski narodni običaji u 20. stoljeću" Instituta za etnologiju i folkloristiku u Zagrebu. Prvim izdanjem, koje se formatom, grafičkim oblikovanjem i izdavačem razlikuje od sljedeća dva, autorica u sedam poglavlja upozna je javnost s božićnim običajima, s možda naglašenijom intencijom znanstvenoga pristupa iz perspektive discipline iz koje dolazi (što je vidljivo iz podnaslova "Etnološki prikaz Božića i božićnih običaja u hrvatskoj narodnoj kulturi"). Iako u drugom i engleskom izdanju proširuje literaturu i dodaje nova poglavlja, čini se da je pozornost preusmjerena široj javnosti, čime knjige dobivaju popularni karakter. Sama autorica navodi u predgovoru kako englesko izdanje sadrži nužna objašnjenja za strane čitatelje, kao i neke nove informacije, ali joj je i želja da knjiga bude zanimljiva hrvatskim iseljenicima i njihovim potomcima. Time se zadovoljava i zahtjev izdavača, ali i otvara mogućí prostor za razgovor treba li etnologija i kako širiti krug svojih čitatelja. No, važno je ukazati da je to nakon Gavazzijeve *Godine dana hrvatskih narodnih običaja* prva sustavna studija nekog običaja i kao takva zaslužuje posebno mjesto u hrvatskoj etnologiji. To znači da su tri izdanja *Knjige o Božiću* otvorila put dvjema monografijama u izdanju Golden marketinga, *Hrvatski uskršni običaji* Jasne Čapo Žmegač i *Hrvatski karnevali* Ivana Lozice. Koristeći se bogatom građom o božićnom slavlju u Hrvata, Dunja Rihtman-Auguštin dopunila je dijelove izdanja 1995. i 1997. podacima o regionalnim nijansama svetkovanja i ritualnim radnjama vezanim uz taj najveći blagdan hrvatske narodne kulture. Novost je i kratak pregled hrvatskih božićnih pučkih popijevaka koji je napisao Jerko Bezić. Od osam poglavlja, koliko ih ta dva izdanja sadrže, dva se odnose na fenomen Božića kako ga vidi i obrađuje etnologija. To su prvo poglavlje, "Božić i narodna kultura", u kojem autorica ukazuje na promjenljivost običaja zbog gospodarskih, političkih i društvenih tokova povijesti, i sedmo poglavlje "Božić u naše dane". Njime objašnjava mijenu od socijalističke dekristijanizacije narodne kulture do ponovnog uvođenja javnog slavlja Božića, jače obojenog nacionalnim simbolima no što je to ranije bilo uobičajeno u pučkoj kulturi. Ostala su poglavlja pregled mjesnih suvrstica slavljenja Božića potkrijepljena citatima hrvatskih etnologa koji su se bavili ili se bave istraživanjem tog slavlja, kao i uzrečicama ili formulnim izrazima koje sam narod koristi tijekom priprema za Božić, samog Božića i razdoblja od Božića do Sveta tri kralja. U tom tematskom višeglasju regija i dijalekata dr. Rihtman-Auguštin nalazi bogatstvo hrvatske narodne kulture. Zato opisuje i dane vezane uz neke svece (sv. Luce, sv. Nikola, sv. Tri kralja), koji ulaze u korpus božićnog razdoblja, kao i elemente koji nisu vezani uz crkveno slavlje već sadrže ostatke pretkršćanskih običaja ili su vezani uz svakidašnji život i agrarnu godinu (božićno žito, darivanje, panj badnjak, božićno zelenilo, svijeće, Badnji dan, srećonosni gosti, koledanje itd.). Iako, čini se, bez pretenzija da postanu isključivo znanstveno relevantne knjige za daljnje istraživanje Božića, one su "antologija" božićnih elemenata koje autorica smatra zanimljivima i važnima hrvatskom nacionalnom biću, koje ponovno otkriva i traži svoj identitet

Dunja Rihtman-Auguštin, Knjiga o Božiću, Etnološki prikaz Božića i božićnih običaja u hrvatskoj narodnoj kulturi, "August Cesarec", Mosta, Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb, 1992., 167 str. (Posebno izdanje); **Dunja Rihtman-Auguštin, Knjiga o Božiću**, Božić i božićni običaji u hrvatskoj narodnoj kulturi; hrvatske (pučke) božićne popijevke Jerko Bezić; izbor ilustracija Reana Senjković, 2. dopunjeno izd., Golden marketing, Zagreb, 1995., 184 str.; **Dunja Rihtman-Auguštin, Christmas in Croatia**, Croatian Christmas folk songs Jerko Bezić; selection of illustrations Reana Senjković, Golden marketing, Zagreb, 1997., 240 str.

revitalizirajući potiskivane i zabranjivane datume narodne tradicijske kulture. U razgovoru s Aleksandrom Muraj u *Narodnoj umjetnosti* 33/2, broju posvećenom Dunji Rihtman-Auguštin, na pitanje o motivima pisanja *Knjige o Božiću*, kao razloge čitamo negodovanje autorice na zabranu slavljenja Božića i otežano publiciranje knjiga o običajima i ritualima vezanih uz religiju u prošlom političkom sustavu. Profesionalni razlozi koji su je naveli na pisanje su ponovno promišljanje narodne kulture tijekom povijesnih, političkih i znanstvenih mijena. U likovnom smislu te mijene su dobro prikazane izborom ilustracija, koje je za sva tri izdanja priredila Reana Senjković, a koje donose niz fotografija, naslovnica, razglednica ili umjetničkih djela s temom Božića.

Tea ŠKOKIĆ

Jasna Čapo Žmegač, Hrvatski uskrsni običaji, Korizmeno-uskrsni običaji hrvatskoga puka u prvoj polovici XX. stoljeća, Svakidašnjica, pučka pobožnost, zajednica, Golden Marketing, Zagreb 1997., 269 str.

Knjiga je prvo sintetičko djelo o korizmeno-uskrsnim običajima hrvatskoga naroda i to, i Hrvata na tlu Hrvatske, i onih u dijaspori. Vremenski okvir proučene tematike obuhvaća razdoblje od posljednjih desetljeća 19. st. do sredine 20. st., tj. razdoblje koje je u ovom području pripadalo još dobrim dijelom predindustrijskom i ranom industrijskom dobu. Pretežnost etnografske građe odnosi se na seljački društveni segment, iako se — kad god

je to bilo moguće — uzima u obzir i tradicija malogradske pa i gradskog stanovništva. Uz objavljenu stručnu literaturu, rukopisne etnografske zapise te druge najrazličitije izvore autorica se koristila i refleksijama iz beletristike. Time je postignuta ravnomjernija faktografska slika, ali i stvorena mogućnost drukčijega, suvremenijeg iščitavanja stare građe.

Razumijevajući običaje prije svega kao znakove kojima se izražava društveni život neke ljudske zajednice, J. Čapo Žmegač nije obradila Uskrs kao izdvojeni sklop folklornih događanja, već se u elaboraciji dotakla i drugih životnih očitovanja poput odijevanja ili prehrane, usmenoga književnog stvaralaštva ili uobičajene razmjene dobara i poklona i dr., gledajući ga u potpunosti načina života. Usto, imajući na umu da je Uskrs najveći kršćanski blagdan i središnji događaj liturgijske godine, razmotrila ga je s aspekta prožimanja religijskoga kulta i običaja, tj. utjecaja religije na svakidašnjicu. Time je i kut gledanja pomaknut s užeg, tzv. *svetog trodnevlja* na širi godišnji period, koji započinje odmah nakon Poklada a završava tjednom nakon Uskrsa. Tako je rečeni običaj sagledan u svojoj dinamičkoj komponenti.

Pa ipak, cijeli korpus zbivanja nije obrađen strogo kronološkim tijekom, već se autorica odlučila za analitički pristup pojedinim temama, u nastojanju da prouči društveno-komunikacijske aspekte običaja. Njezina je analiza društvenih komponenti posebice zanimljiva u onim dijelovima teksta u kojima iznosi ishode vlastitoga terenskog istraživanja, kao što je to učinjeno, primjerice, u poglavlju o uskrsnim krijesovima. U završnici je razmotrila osobitosti hrvatskoga Uskrsa u europskome kontekstu.

Značajnim mi se čini što se autorica nije upustila u to da (umjetno) stvori paradigmu nekog Uskrsa koji bi bio prepoznatljivim znakom cijeloga geografskoga, uže regionalnoga područja, tj. jedinstvenim znakom nacionalne kulture, već dosljedno inzistira na konkretnim primjerima. Otuda proizlazi i njezin, znanstveno utemeljeni, zaključak o mnogobrojnosti hrvatskih Uskrsa. Time se ova knjiga odlikuje originalnim pristupom, drukčijom interpretacijom starije i recentnije faktografije te tijesnom povezanošću s modernim teorijsko-metodološkim koncepcijama.